

УДК 35.085+35.076(045)

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Хорошенко О.В.

заступник начальника Головного управління юстиції у Хмельницькій області

Annotation

The existing regulatory and legal framework which regulates juridical responsibility of public employees has been analyzed in the article. Separate types of juridical responsibility of public employees have been considered.

Анотація

У статті проаналізовано чинну нормативно-правову базу, яка регулює юридичну відповідальність публічних службовців; розглянуто окремі види юридичної відповідальності публічних службовців.

Ключові слова

Публічні службовці, юридична відповідальність.

I. Вступ

Одним із засобів організації належного виконання приписів правових норм, запобігання та припинення небажаної, з погляду держави, поведінки суб'єктів суспільних відносин є інститут юридичної відповідальності. Враховуючи роль публічних службовців у виконанні завдань і функцій держави (громади), їх повсякденні відносини з громадянами, до них висувають більш високі вимоги щодо професійної поведінки та службової дисципліни. У свою чергу, це зумовило встановлення підвищеного рівня юридичної відповідальності публічних службовців.

Юридична відповідальність публічного службовця є засобом впливу на його неправомірну поведінку, реакцією держави на вчинене протиправне діяння, яке пов'язане зі службовою діяльністю особи. Встановлення підвищеної юридичної відповідальності публічних службовців має два завдання: 1) запобігати неправомірній діяльності публічних службовців; 2) захистити права й законні інтереси фізичних та юридичних осіб, а також публічні інтереси від неправомірних дій чи бездіяльності публічних службовців.

Персональна відповідальність за виконання службових обов'язків і дотримання дисципліни є одним з основних принципів публічної служби. Цю вимогу закріплено в ст. 3 Закону України "Про державну службу" та ст. 4 Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування". Публічні службовці в Україні сьогодні є спеціальними суб'єктами різних видів юридичної відповідальності. Закон України "Про державну службу" в ст. 38 виділяє лише цивільну, адміністративну та кримінальну відповідаль-

ність, хоча ст. 14 присвячена окремо дисциплінарній відповідальності. Виділяють також матеріальну та конституційно-правову відповідальність [6, с. 234]. Закон України "Про службу в органах місцевого самоврядування" [13] встановлює, що особи, винні в порушенні законодавства про службу в органах місцевого самоврядування, притягуються до цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності.

Питання юридичної відповідальності, в тому числі публічних службовців, розглядаються у працях учених-адміністративістів, представників науки управління, конституційного, трудового й інших галузей права. Різні аспекти юридичної відповідальності висвітлено в працях А. Альохіна, О. Андрійко, М. Аракеляна, М. Баймуратова, А. Барабаша, Д.Н. Бахраха, Л.В. Бойцовой, О. Ведерникової, А. Горницького, Ю. Грошевого, Л. Давиденка, Є. Додіна, В. Долежана, О. Зеленої, С. Ківалова, М. Клеандрова, Ю. Козлова, В. Копейчикова, Н. Кузнєцової, В. Манохіна, І. Марочкина, В. Марчука, О. Михайленка, М. Мичка, П. Недбайла, Н. Нижник, В. Нора, М. Орзіха, І. Пахомова, С. Подкопаєва, Ю. Полянського, П. Рабіновича, М. Руденка, О. Скакун, Ю. Стецовського, М. Фарукшина, М. Хавронюка, В. Шибіко, В. Шишкіна, А. Щербака, Ц. Ямпольської.

Питання дисциплінарної відповідальності публічних службовців досліджували такі науковці, як: В. Венедиктов, О. Гірич, Ю. Дмитренко, П. Пилипенко, Л. Сироватська, О. Смирнов.

Питання адміністративної відповідальності не є новим ані в науці адміністративного права, ані в науці державного управління. Їх традиційно розглядають як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: В. Авер'янов, О. Андрійко, Ю. Битяк, Д. Бахрах, Г. Забарний, М. Коваль, Ю. Козлов, В. Колпаков, Л. Савченко, Ю. Старілов.

Порівняно недавно в науці державного управління вчені почали досліджувати поняття конституційно-правової відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності. Саме цим питанням присвятили свої дослідження Г. Васильєв, А. Кучук, С. Кульбач, В. Кравченко, О. Лазор, Р. Мартинюк, Р. Павленко, В. Скомороха.

II. Постановка завдання

Мета статті – комплексно проаналізувати чинну нормативно-правову базу, яка регулює юридичну відповідальність публічних службовців; зупинитися на окремих видах юридичної відповідальності публічних службовців.

III. Результати

Адміністративна відповідальність публічних службовців. Насамперед, слід зазначити, що “адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури застосування правомочним суб’єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником” [2, с. 288].

Сьогодні публічні службовці в Україні є спеціальними суб’єктами адміністративної відповідальності, якщо вони наділені статусом посадової особи. Вперше посадову особу було визнано спеціальним суб’єктом адміністративної відповідальності Основами законодавства Союзу РСР про адміністративні правопорушення (1980 р.). Пізніше така позиція була підтримана Кодексом України про адміністративні правопорушення [1] (далі – КУпАП), відповідно до ст. 14 якого посадові особи несуть адміністративну відповідальність за адміністративні правопорушення, пов’язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров’я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов’язків.

Характеризуючи ознаки адміністративної відповідальності посадових осіб публічної служби, у літературі висловлюється думка, що такі правопорушення вчиняються переважно з необережності [17, с. 84]. Проте з таким твердженням важко цілком погодитися, оскільки більшість статей КУпАП, суб’єктом яких є посадові особи публічної служби, передбачають обов’язковою ознакою суб’єктивної сторони прямиї умисел. Наприклад, відповідно до ст. 166³ “Дискримінація підприємців органами влади і управління” КУпАП, адміністративна відповідальність настає лише за умови наявності прямого умислу в діях відповідних посадових осіб. Стаття 184¹ “Неправомірне використання державного майна” КУпАП визначає особливості адміністративної відповідальності за використання в особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв’язку, техніки або іншого державного майна. При вирішенні питання про адміністративну відповідальність за цей вид правопорушення обов’язково враховується мотив – використання державного майна в особистих чи інших неслужбових

цілях. Наявність корисливого мотиву в діях посадової особи свідчить, що поступок вчиняється тільки з прямим умислом.

Лише з прямим умислом вчиняються корупційні правопорушення. Це впливає із самого поняття “корупції”, яке містить ст. 1 Закону України “Про боротьбу з корупцією”: “Під корупцією розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг” [7]. Аналіз окремих видів правопорушень дає підстави стверджувати, що суб’єктивний бік адміністративних правопорушень, суб’єктом яких сьогодні є посадові особи органів влади, виражена, як правило, у формі прямого умислу, а обов’язковим елементом корупційних правопорушень є корисливий мотив. Порушення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, вимог Закону України “Про боротьбу з корупцією”, тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу.

Вважаємо за необхідне навести деякі статистичні дані, які стосуються справ про корупційні порушення. Так, за даними судової статистики, у 2007 р. кількість справ про корупційні порушення, що надійшли на розгляд судів, збільшилась на 3,8% порівняно з 2006 р. Із винесенням постанов суди розглянули 6,3 тис. справ про корупційні порушення, або 90,1% від кількості тих, що перебували на розгляді. За порушення вимог Закону України “Про боротьбу з корупцією” накладено штраф на 4,6 тис. осіб. Серед осіб, стосовно яких винесено постанови про накладення штрафу, державні службовці становили 42,3%; посадові особи місцевого самоврядування – 37,1%; військові посадові особи Збройних сил України та інших військових формувань – 9,9%; працівники системи МВС – 6,5% [16, с. 37].

Отже, посадові особи належать до спеціальних суб’єктів адміністративної відповідальності. До них за адміністративні правопорушення застосовуються більш суворі штрафні санкції порівняно з громадянами. Це й зрозуміло, адже ці особи наділені правом здійснювати юридичні дії владного характеру. Слід однак зазначити, що вони підлягають адміністративній відповідальності за недодержання лише тих правил, забезпечення виконання яких належить до їх службових обов’язків. До того ж безпосереднім порушником може бути не сама посадова особа, а інші, зокрема, підлеглі їй особи. Інакше кажучи, вона відповідає не стільки за порушення певних правил власними діями, скільки за нерозпорядливість. Зазвичай забезпечення виконання певних правил (наприклад, щодо охорони праці, здоров’я населення, санітарно-гігієнічних, природоохо-

ронних тощо) входить до кола службових обов'язків усього ієрархічного ланцюжка посадових осіб підприємств та організацій. Це означає, що до адміністративної відповідальності за їх недодержання одночасно може бути притягнуто декілька посадових осіб, зрозуміло, з урахуванням характеру та ступеня вини кожної з них.

Адміністративне правопорушення, вчинене посадовою особою, водночас є і дисциплінарним проступком, оскільки неналежно виконуються службові обов'язки. Тому не виключається притягнення її до двох видів юридичної відповідальності – адміністративної й дисциплінарної, однак це не відповідає ст. 61 Конституції, згідно з якою «ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» [3].

Також слід зазначити, що посадові особи можуть нести адміністративну відповідальність і як звичайні громадяни, якщо порушення ними встановлених правил не пов'язане з виконанням службових обов'язків. Наприклад, при накладенні адміністративного стягнення за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції чи його образу, службове становище особи до уваги не береться.

Сьогодні питання про адміністративну відповідальність публічних службовців потребує нового погляду. Тому правильною вважаємо думку про те, що публічні службовці не повинні виділятися окремими суб'єктами відповідальності за адміністративні проступки [15, с. 120]. Адже, по-перше, для держави не повинно мати значення, хто саме вчинив порушення, наприклад, санітарних чи протипожежних норм, – працівник приватного підприємства чи публічний службовець. У цьому сенсі всі мають бути рівними перед законом. По-друге, дивно виглядає сама конструкція теперішньої моделі адміністративної відповідальності публічних службовців за адміністративні проступки, коли одна частина публічної адміністрації (наприклад, інспектор пожежної служби) повинна притягати до відповідальності свого колегу з іншого підрозділу публічної адміністрації, отже, суб'єктами адміністративної відповідальності за проступки мають бути лише фізичні та юридичні особи. Орган влади може (повинен) відповідати за вчинення адміністративного проступку як юридична особа, а публічні службовці, у випадку їх провини в порушенні вимог адміністративного законодавства, можуть нести дисциплінарну відповідальність, по суті, у регресному порядку – за заподіяння шкоди органу влади, наприклад, якщо орган влади сплатив штраф за порушення законодавства.

Кримінальна відповідальність публічних службовців. Спеціальним суб'єктом

кримінальної відповідальності Кримінальний кодекс України визначає службову особу. Це пов'язано з особливістю кримінальної відповідальності у сфері службової діяльності й підвищеними вимогами до окремих видів службовців, які наділені певними функціями адміністративної влади. Кримінальне право виходить із широкого розуміння поняття «службова особа» й розглядає її як суб'єкта, протиправні дії якого мають підвищену суспільну небезпеку. У Примітці до ст. 364 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. визначено, що службові особи – це особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальними повноваженнями [5].

До злочинів, за вчинення яких може наступити кримінальна відповідальність, належать: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365), службове підроблення (ст. 366), службова недбалість (ст. 367), одержання хабара (ст. 368) та провокація хабара (ст. 370). Законодавець передбачив спеціальні види покарань, що застосовуються за злочини проти інтересів державної служби, до яких віднесені позбавлення спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Дисциплінарна відповідальність публічних службовців заслуговує на особливу увагу, оскільки є основним видом відповідальності, спрямованим на забезпечення законності в публічному управлінні. Від дій публічних службовців безпосередньо залежить як рівень виконання завдань і функцій органу влади, так і ефективність реалізації прав, свобод та законних інтересів громадян.

В умовах формування нової генерації професійно підготовлених і політично незалежних публічних службовців важливим є врегулювання ряду питань, які так чи інакше переплітаються з поняттям службової дисципліни. Службову дисципліну можна розглядати, насамперед, як елемент службової етики публічних службовців. Дієвим засобом забезпечення службової дисципліни є встановлення відповідальності публічного службовця за доручену справу.

Дисциплінарна відповідальність є одним з основних видів юридичної відповідальності, яка застосовується до публічних службовців. Дисциплінарна відповідальність безпосередньо пов'язана з виконанням службо-

вих повноважень і застосовується в межах публічно-службових відносин. Підставою відповідальності є дисциплінарний проступок, який полягає в невиконанні чи неналежному виконанні покладених на особу службових обов'язків.

Національне законодавство не містить прямого визначення поняття "дисциплінарний проступок". Проте у ст. 14 Закону України "Про державну службу" зазначено: "Дисциплінарні стягнення застосовуються до державного службовця за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює" [8]. Отже, поняття дисциплінарного проступку можна визначити через такі дії: неналежне виконання службових обов'язків; недотримання правил службової етики; порушення встановлених для державних службовців обмежень та заборон.

Дисциплінарний проступок може виражатися як в активних протиправних діях, так і в бездіяльності публічних службовців – невиконання службових обов'язків, які визначені в законодавстві, в посадових інструкціях чи положеннях.

Наслідком вчинення дисциплінарного проступку має бути застосування заходів дисциплінарної відповідальності. Застосування таких заходів повинно мати не тільки каральний, а й превентивний характер. Слід виділити *основні цілі застосування заходів дисциплінарної відповідальності*:

- забезпечення належного виконання службових завдань, у тому числі забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян;
- усунення негативних наслідків вчиненого проступку, які наявні в певному конкретному випадку;
- запобігання дискредитації органу влади, в якому служить особа.

Сьогодні публічні службовці України несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до законів України "Про державну службу" та "Про службу в органах місцевого самоврядування", але насамперед – згідно з Кодексом законів про працю України. До *стягнень*, які передбачені Кодексом законів про працю України, належать догана і звільнення, у ч. 2 ст. 14 Закону України "Про державну службу" передбачено ще такі *заходи дисциплінарного впливу*, як: попередження про неповну службу відповідність; затримка до одного року в присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду. Відсутність єдиного публічно-правового регулювання питань публічної служби є великою проблемою. Крім того, слід

пам'ятати, що на окремі види публічної служби (зокрема, митної служби тощо) поширюється дія спеціальних дисциплінарних статутів.

У законодавстві про публічну службу зарубіжних держав питанню дисциплінарної відповідальності службовців приділено значну увагу. Як правило, питання дисциплінарної відповідальності публічних службовців врегульовано в профільних законах про службу, але може закріплюватися й у спеціальних законах [15, с. 123]. У більшості країн закони передбачають від чотирьох до семи дисциплінарних стягнень. Найбільш поширеними є: попередження або зауваження, догана, затримка підвищення у ранзі на певний строк та звільнення. Проте є й деякі особливості. Наприклад, у законі Польщі "Про цивільну службу" встановлено сім видів дисциплінарних стягнень, серед яких є стягнення, які обмежують службову кар'єру, зокрема: позбавлення можливості підвищення службового ступеня на період 2 роки, пониження службового ступеня цивільної служби, заборона участі в конкурсі на вищу посаду в цивільній службі на період 2 роки, заборона зайняття вищих посад у цивільній службі на період від 2 до 5 років [14, с. 417].

На наш погляд, в Україні доцільно розширити систему заходів дисциплінарної відповідальності публічних службовців, що повинно сприяти точнішій диференціації дисциплінарних стягнень залежно від дисциплінарних проступків. Зокрема, безпосередньо в законодавстві про публічну службу необхідно передбачити такі види дисциплінарних стягнень, як: 1) зауваження; 2) догана; 3) затримка до одного року в присвоєнні чергового рангу; 4) попередження про неповну службу відповідність; 5) звільнення з публічної служби. Це повинно забезпечити більшу ефективність впливу на порушників дисципліни. Слід зазначити, що Проект 2008 наводить такий самий перелік (за винятком зауваження). Більше того, законопроект присвячує дисциплінарній та матеріальній відповідальності окремий розділ. У цьому розділі дається визначення службової дисципліни, дисциплінарної відповідальності, дисциплінарного проступку. Запропоновано навіть перелік дисциплінарних проступків (всього 21). Детально регулюється порядок застосування дисциплінарних стягнень. Заслуговує на увагу пропозиція запровадити дисциплінарну комісію, за поданням якої орган державної влади або посадова особа, що наділені повноваженнями призначати на відповідну посаду державного службовця, матимуть право застосувати дисциплінарні стягнення. Виділяється навіть окрема глава, присвячена дисциплінарному провадженню [9].

З метою встановлення факту дисциплінарного правопорушення та вини публічно-

го службовця в порушенні службової дисципліни, внаслідок якого було завдано шкоду, має проводитись **службове розслідування**. В Україні регулювання цієї процедури здійснюється відповідно до Порядку проведення службового розслідування стосовно державних службовців, затвердженого Кабінетом Міністрів України [10]. Проводить службове розслідування комісія. Термін службового розслідування не може перевищувати двох місяців. На час проведення службового розслідування відбувається відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою, що передбачено ст. 22 Закону України “Про державну службу” [8]. Відсторонення від виконання повноважень за посадою є запобіжним заходом з метою недопущення настання більш тяжких наслідків протиправного діяння і не є видом відповідальності. Термін службового розслідування не може перевищувати двох місяців; розслідування проводиться вищими посадовими особами, які призначили державного службовця на посаду. У разі прийняття рішення щодо притягнення державного службовця до відповідальності комісія пропонує вид дисциплінарного стягнення – попередження про неповну службову відповідність, затримка до одного року в присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду, догана, звільнення. Якщо було виявлено ознаки корупційних діянь та інших правопорушень, пов’язаних з корупцією, комісія вносить пропозицію щодо надіслання акта службового розслідування до правоохоронних органів [10]. Слід зазначити, що Проект 2008 містить окрему статтю (ст. 84) щодо службового розслідування, в якій закріплено підстави та строк розслідування (не більше ніж місяць, а в разі потреби – два). Позитивним є застереження щодо недопущення до участі у проведенні службового розслідування посадових осіб державного органу, особисто зацікавлених у його результатах.

Матеріальна відповідальність публічних службовців. Для публічних службовців, серед іншого, встановлена матеріальна відповідальність. Вона виконує правопоновлювальну (правовідновлювальну) функцію й настає за службові проступки, які спричинили матеріальну шкоду. На жаль, чинний Закон України “Про державну службу” не передбачає такого виду відповідальності, натомість у ст. 38 Закону серед переліку видів відповідальності названо *цивільну відповідальність*. Сьогодні правовий режим матеріальної відповідальності публічних службовців визначається відповідно до законодавства про працю України, а це не відповідає публічно-правовій природі публічної служби.

При застосуванні матеріальної відповідальності до публічних службовців слід

врахувати, що, згідно зі ст. 56 Конституції України [3], відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, здійснюється за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування. І це правильно, адже приватна особа вступає в правовідносини саме з органом публічної влади, а не конкретним публічним службовцем.

Стаття 24 Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування” окремо передбачає відповідальність посадової особи місцевого самоврядування за матеріальну шкоду, завдану територіальній громаді незаконними рішеннями сільських, селищних, міських голів, голів районних у місті, районних та обласних рад, їх заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів виконавчих органів місцевого самоврядування, діями чи бездіяльністю посадових осіб місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень. Така шкода відшкодовується за рахунок місцевого бюджету в порядку, встановленому законом. Відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою місцевого самоврядування, вирішується за правилами ст. 1174 Цивільного кодексу України – шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи.

Сільські, селищні, міські, районні в місті, районні та обласні ради, сільський, селищний, міський голова, голова районної в місті, районної та обласної ради мають право зворотної вимоги (регресу) до посадової особи місцевого самоврядування, яка завдала шкоди територіальній громаді, у розмірах і порядку, визначених законами України та статутами територіальних громад, прийнятими відповідно до законів України [13].

Виділяють і **конституційно-правову відповідальність**, яка є різновидом юридичної відповідальності, що має “складний політико-правовий характер, настає за вчинення конституційно-правового делікту та знаходить свій вияв у передбачених конституційно-правовими нормами особливих несприятливих наслідках для суб’єкта конституційного правопорушення” [4, с. 26].

Вважаємо, що проявом конституційно-правової відповідальності є відставка Кабінету Міністрів України. Так, відповідно до ст. 87 Конституції та ст. 14 Закону України “Про Кабінет Міністрів України”, Верховна

Рада України за пропозицією Президента України або не менш як однієї третини народних депутатів України від конституційного складу ВРУ може розглянути питання про відповідальність КМУ та прийняти резолюцію недовіри КМУ. Законом встановлено (ч. 2 ст. 47), що члени КМУ особисто несуть відповідальність за стан справ у доручених їм сферах державного управління [11]. Проте, оскільки члени уряду є політичними діячами, то доцільно було поставити акцент саме на політичній відповідальності, як це було зроблено у Законі України “Про Кабінет Міністрів України” 2006 р. [12].

Вищою формою конституційно-правової відповідальності посадових осіб органів місцевого самоврядування є **дострокове припинення їх повноважень** (ч. 2 ст. 75 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”). Слід зазначити, що ч. 3 ст. 79 передбачає можливість дострокового припинення повноважень не лише за наявності підстав, передбачених ч. 2 цієї статті, а в *інших випадках*. Проте рішенням Конституційного Суду України від 09.02.2000 р. [18] положення ч. 3 ст. 79 щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови за рішенням відповідної ради “в інших випадках”, тобто з підстав, не передбачених частиною другою ст. 79, визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним). Достроково можуть бути припинені і повноваження секретаря відповідної ради (ст. 50), заступника голови районної, обласної, районної в місті (у разі її створення) ради (ч. 2 ст. 56 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”).

IV. Висновки

Отже, юридична відповідальність публічних службовців є засобом впливу на їх неправомірну поведінку, реакцією держави на вчинене протиправне діяння, яке пов'язане зі службовою діяльністю. Видами такої відповідальності є: дисциплінарна (неналежне виконання службових обов'язків; недотримання правил службової етики; порушення встановлених для публічних службовців обмежень та заборон); матеріальна (відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконним рішенням, діями чи бездіяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами при здійсненні ними їх повноважень); конституційно-правова (настає за вчинення конституційно-правового делікту та знаходить свій вияв у передбачених конституційно-правовими нормами особливо несприятливих наслідках для суб'єктів конституційного правопорушення).

На нашу думку, перспективними напрямами досліджень можуть бути правові норми притягнення публічних службовців до

дисциплінарної відповідальності; порушення порядку та умов прийому на службу та звільнення з посад; порушення порядку проведення конкурсу та атестації.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія / В.К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. із змінами і доповненнями, внесеними Законом України “Про внесення до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. : офіційне видання. – К. : Юрінком, 2006.
4. Кравченко В.В. Конституційне право України / В.В. Кравченко. – К. : Атіка, 2002. – 479 с.
5. Кримінальний кодекс України // ОВУ. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
6. Лазор О.Д. Державна служба в Україні : навч. посіб. / О.Д. Лазор, О.Я. Лазор. – К. : Дакор, КНТ, 2005. – 472 с.
7. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 листопада 1995 р. // ВВРУ. – 1995. – № 34. – Ст. 266.
8. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 р. // ВВРУ. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
9. Про державну службу : проект Закону від 20 листопада 2008 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guds.gov.ua>.
10. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно державних службовців : постанова КМУ від 13 червня 2000 р. // ОВУ. – 2000. – № 24. – Ст. 1004.
11. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 18 травня 2008 р. // ОВУ. – 2008. – № 36. – Ст. 1196.
12. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 21 грудня 2006 р. (втратив чинність) // ОВУ. – 2007. – № 6. – Ст. 207.
13. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 р. // ОВУ. – 2001. – № 26. – Ст. 1151.
14. Про цивільну службу : Закон Польщі // Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – С. 388–426.
15. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус-Ю, 2007. – 735 с.
16. Стан здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2007 р. (за даними судової статистики) // Вісник Верховного суду України. – 2008. – № 7. – С. 32–40.

Держава та регіони

---

17. Старилів Ю.Н. Курс общего административного права / Ю.Н. Старилів. – М. : НОРМА, 2002. – Т. 1.
18. У справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 6, частини першої статті 11, частини четвертої статті 16, пунктів 3, 5, 6, 9, 10, 16 частини першої статті 26, частин третьої і четвертої статті 41, частини шостої статті 42, статей 51, 52, 53, 54, частини четвертої статті 61, частини першої статті 62, частин першої, шостої, сьомої статті 63, частин четвертої, п'ятої, шостої статті 78, частин третьої, п'ятої, сьомої статті 79, абзацу третього пункту 2 розділу V "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (справа про місцеве самоврядування): рішення Конституційного Суду України від 09.02.2000 р. № 1-рп/2000 // ОВУ. – 2000. – № 30. – Ст. 1283.